

สันติสุขตามหลักพุทธปรัชญา

Peace Based on Buddhist Philosophy

พระมหาสมใจ ปณญายิป (โสดาชัย)*

Received: 21/11/2022

มหาวิทยาลัยมหากรุราษฎร์วิทยาลัย

Revised: 27/12/2022

Phramaha Somjai Panyathepo Sodachai

Accepted: 29/12/2022

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

DOI: 10.14456/jdl.2022.16

Corresponding Author Email: phramahasomjai999@gmail.com*

Cite: Sodachai, S. (2022). Peace Based on Buddhist Philosophy. *Journal of Dhamma for Life*, 28(4), 1-13.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสันติสุขตามหลักพุทธปรัชญา เริ่มตั้งแต่ความหมายของสันติสุขอันหมายถึงความสุขที่เกิดจากความสงบ ดังพุทธศาสนาสุภาษิตที่ว่า นตติ สนติปรั สรุ ข อนึ่งกว่า ความสงบไม่มี เมื่อจำแนกประเภทของสันติสุขตามหลักพุทธปรัชญาแล้ว สามารถจำแนกสันติสุขโดยหลักใหญ่ๆ เป็น 2 ประการได้แก่ 1) โลเกียสันติสุข คือความสุขอันเป็นวิสัยของโลก สุขที่องศาติโลกเป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิภาค 2) โลกุตตรสันติสุข คือความสุขอันเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยสติปัฏ्ठญา เป็นความสงบ สันติสุขอันนี้เกิดขึ้นภายในจิตใจโดยแท้ สันติสุขมีความสำคัญในลักษณะทำให้เกิดความสบายน ความเย็นใจ ความสงบระงับ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าไปถึงความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง อันเรียกว่าบรมสุข มีเป้าหมายที่ก่อให้เกิดความร่มเย็น เป็นความสุขสะอาดสงบ เป็นความสุขที่เร้อามิสเกือกภูลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้อง เป็นการพัฒนาจิตไปสู่ความอิสระแห่งการรู้แจ้งอิริยสัจอันเป็นหลักสูงสุดในพุทธปรัชญา ในด้านวิธีปฏิบัติหรือดำเนินชีวิตเพื่อถึงจุดหมาย คือ สันติสุขขั้นต่าง ๆ นั้น พะพุทธเจ้าก็ได้ทรงสั่งสอนไว้ครบถ้วนทุกระดับรวมเข้าอยู่ในไตรสิกขา 3 คือ ข้อที่จะต้องศึกษาฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุสันติสุขอันสูงสุด คือ พระนิพพาน

คำสำคัญ: สันติสุข; พุทธปรัชญา; ไตรสิกขา

Abstract

This article aims to study peace according to Buddhist philosophy. Starting from the meaning of peace, which means the happiness that comes from peace. As the Buddhist proverb says, Natthi Santiparam Sukham. There is no other happiness than peace. When categorizing the types of peace according to Buddhist philosophy Peace can be divided into two main principles: 1) worldly peace is the happiness that is the nature of the world of happiness that depends on the world is the happiness that is related to the world and the world. 2) Peaceful world. It is the happiness that is intrinsic to the mind that arises from the practice of wisdom, which is peace. Peace is essential in such a way that it brings comfort, calmness, and calmness. It is the happiness that arises from a state of calm and can progress to freedom from all factors. That is called Boromsuk have a goal that causes the cold It is blissful, clean and peaceful. It is a joy that has no ambition to benefit all others involved. It is the development of the mind towards the freedom of enlightenment, which is the supreme principle in Buddhist philosophy. In terms of how to practice or live in order to reach the goal, namely the various levels of peace, the Buddha has taught at all levels and included in the Thrisikkha, which is the need for further study and training of body, speech, mind, and wisdom until attaining peace. The highest one is Nirvana.

Keywords: Peace; Buddhist philosophy; three studies

1. บทนำ

ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่พยายามแสวงหาสันติสุขให้เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต ท่ามกลาง สภาวะการณ์ทางสังคมปัจจุบัน ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านพื้นฐานทางเศรษฐกิจและบริบททางสังคม พร้อมกับการแพร่ระบาดของเชื้อโรคไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตค่อยๆเปลี่ยนไปตาม กระแสสังคมและสภาวะการณ์ การดำเนินชีวิตที่เคยเรียบง่ายสงบสุขจึงค่อยๆเปลี่ยนไปด้วย เพราะต้อง ปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ถ้าไม่ปรับตัวการดำเนินชีวิตก็จะอยู่ ยากลำบากและไม่ทันต่อโลกปัจจุบัน ที่สำคัญคือทำอย่างไรมนุษย์จะดำเนินชีวิตอย่างสงบสุขอยู่ในสังคม

ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วมีการแข่งขันทางเศรษฐกิจสูงประกอบกับการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ที่ดูสับสนวุ่นวายนี้ได้

แน่นอนว่ามนุษย์ทุกคนที่ถือกำเนิดเกิดขึ้นมาในโลกนี้แล้ว ล้วนต้องการให้เกิดความสงบสุขในการดำเนินชีวิตทั้งภายนอกและภายใน ไม่มีใครต้องการให้เกิดความขัดแย้งความวุ่นวายอันเป็นเหตุให้การดำเนินชีวิตไม่สงบสุขหรือไม่สันติสุข คำถามต่อมาคือแล้วสันติสุขคืออะไร สันติสุขมีกี่ประเภท สันติสุขมีความสำคัญอย่างไร และมนุษย์ควรปฏิบัติอย่างไรจึงจะดำเนินชีวิตให้เกิดสันติสุขหรือสงบสุข ดังนั้นบทความนี้จึงต้องการศึกษาว่าตามหลักพุทธปรัชญา มีทัศนะอย่างไรต่อประเด็นสันติสุขดังกล่าว

2. สันติสุข

คำว่า “สันติสุข” ซึ่งประกอบขึ้นจากคำว่า สันติ 1 ศัพท์ กับ สุข อีก 1 ศัพท์ ดังนี้ คำว่า “สันติ” ในภาษาบาลีคือ “สันติ” สันติระงับ นิพพานความระงับเป็นไปในอrror คือ 1. โมกุ (นิพพาน) 2. สิว (ดี, งาม) 3. สม (ความสงบ) ความสงบระงับ ระงับดับหาย ความสงบ สุข ความสบายความสำราญ ผู้พึงพิงสงบ ระงับ ประเสริฐ คณมีปัญญา สัตบุรุษ สันติเป็นชื่อของพระนิพพาน พระนิพพาน คือ ความสงบความระงับ ความรำงับ ความสงบระงับ ความรับค้าบ ความดี ความงาม ความสงบ ความรับค้าบ ความสงบ รับค้าบ สันติภาพ “สันติ” แปลว่า ความสงบอาจหมายถึง สถานะแห่งความเจียบ ภาษาสันสกฤต ศานติ แปลว่า ความสงบสันติความสงบ “สันติ” ความสงบ (มาจากศานติในภาษาสันสกฤต) เช่นอยู่ร่วมกันโดยสันติ “ศานติ” ซึ่งเป็นคำสันสกฤตเป็นภาษาที่ชาว印尼ยมใช้มีความหมายเช่นเดียวกับสันติในภาษาบาลี แปลความหมายว่า “ความสงบ” แต่คำว่า “ศานติ” ในสันสกฤตยังหมายรวมถึง “การระลึกถึงพระผู้เป็นเจ้าด้วยอาการสงบ” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2510: 98) ในพุทธศาสนาสุภาษิตที่ว่า นตุติ สนติปร์ สุข แปลว่า สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี หมายถึง ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนและสิ่งที่จะได้มาครอบครอง เป็นของตนให้ยานานที่สุดเท่าที่จะนานได้ ข้อสำคัญต้องสร้างขึ้นมาด้วยตนเอง ตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบเบียบตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า อันกำหนดไว้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ โดยเริ่มตั้งแต่ ขั้นพื้นฐานจนถึงขั้นสูงสุด จะได้สุขมาก สุขน้อย ขึ้นอยู่กับสติปัญญาของแต่ละคนที่จะพิจารณาว่าต้องการสุขแบบใด มีทั้งความสุขชั่วครั้งชั่วคราว สุขบ้าง ทุกข์บ้าง และความสงบสุขหรือสุขถาวร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยของแต่ละคน (พระพรหมคุณภรณ์, 2552: 453)

สันติ ความสงบ ความระงับดับหายหมวดไปแห่งความพลุ่งพล่านเร่าร้อนกระวนกระวาย ภาวะเรียบเรื่นไร้ความสับสนวุ่นวาย ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวัววุ่นชุ่นมัว เป็นไวยพจน์หนึ่งของนิพพาน (Thepa, 2019)

สุข ความสบายน ความสำราญ มี 2 คือ 1) กายิกสุข สุขทางกาย 2) เจตสิกสุข สุขทางใจ(สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2561: 496)

รวมคำว่า “สันติ+สุข” คือ ความสงบ ความสบายน ความสำราญ สงบระงับดับหาย闷 ไปแห่งความพลุ่งพล่านเร่าร้อนกระวนกระวาย ภาวะเรียบรื่นเร้าความสับสนวุ่นวาย ความสุข ความสะดวก ความเย็น ความสุขมีหลายแบบ กล่าวคือ สุขของชาวบ้านกับบรรพชิตสุข สุขจากการบวชหรือสุขของนักบวช สุขทางกายกับสุขทางใจ สุขเกิดจากสมาชิมีว่าอุปจาระหรืออัปปนา ก้าม กับ อสมາธิสุข สุขที่ไม่ถึงสามาธิ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนว้าวุ่นชุ่นมัว สันติสุข ความสุขที่เกิดจากความสงบ เช่น รัฐบาลบริหารประเทศเพื่อสันติสุขของประชาชน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554, 2556: 1206)

ดังนั้น “สันติสุข” จึงหมายถึง ความสุขที่มีลักษณะแห่งความเงียบ ความสะดวก ความเย็นใจ โดยที่สุขมีหลายระดับ สุขของชาวบ้านอันเกิดจากการ สุขจากการบวชอันปลดปล่อยจากการ สุขทางใจ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนว้าวุ่นชุ่นมัว ความสงบระงับทางกายและทางใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ

3. ประเภทของสันติสุขตามหลักพุทธประชญา

จากการศึกษาจึงพบว่า มีการแบ่งประเภทของสันติสุขเป็น 2 ประเภท คือ 1) โลกียสันติสุข และ 2) โลกุตตรสันติสุข ดังนี้

1) โลกียสันติสุข

โลกียสุข คือ สุขที่เนื่องด้วยโลกิยธรรม หมายถึง ความสุขอันเป็นวิสัยของโลก สุขที่อิงอาศัยโลก เป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิภพ ในที่นี้หมายถึงโลกเป็นที่อยู่ของสัตว์ ภาวะของชีวิตของสัตว์ ภูมิ หมายถึงชั้นหรือระดับจิตใจระดับชีวิตของสัตว์ที่จะไปเกิด ซึ่งจำแนกโดยภูมิมี 3 ภพ คือ การภพ รูปภพ และอรูปภพ เป็นการแสดงให้เห็นลำดับชั้นของความสุข-ทุกข์ ในชั้นโลกิยะที่เป็นรูปธรรมชัดเจน (บุญมีแท่นแก้ว, 2546: 89)

โลกียภูมิอันเป็นชั้นแห่งจิต ระดับจิตใจ ระดับชีวิตในภูมิ (ดังนี้ 1) การภารภูมิ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ ในการ ระดับจิตใจที่ยังปราการกามเป็นอารมณ์ คือ ยังเกี่ยวข้องกับกามคุณ ระดับจิตใจของสัตว์ในการภพ ทั้ง 11 ชั้น 2) รูปภารภูมิ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในรูป ระดับจิตใจที่ปราภูมิธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจ ของท่านผู้ได้ผ่านหรือผู้อยู่ในรูปภพทั้ง 16 ชั้น) และ 3) อรูปภารภูมิ ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในอรูป ระดับ จิตใจที่ปราภูมิธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้รูปภารภูมิหรือผู้อยู่ในอรูปภพทั้ง 4 ชั้น) ทั้ง 3 ภูมิ นี้เป็นความสุขที่จัดอยู่ในความสุขประเภทโลกียสุข มีลำดับความเข้มข้นของความสุข มีความหมาย

และความละเอียดประณีตต่างกัน สุดแต่กรรมที่แต่ละคนกระทำไว้ แต่ความสุขดังกล่าว ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงตามกฎไตรลักษณ์ ไม่ทำให้พ้นทุกข์ ดังนั้น ความสุขโดยนัยนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า เป็นความสงบ เป็นสุขที่เข้าข่ายสันติสุข จึงขอเรียกว่า “โลกียสันติสุข” อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงเป็นสุขที่ยังเนื่องอยู่ในกระแสโลก ไม่ยั่งยืน จึงควรแสวงหาความสงบความสุขและสันติที่เป็นอิสระ พ้นจากสิ่งทั้งปวง อันเป็นสันติสุขที่สูงขึ้นไป

2) โลกุตตรสันติสุข

โลกุตตรสุข คือ ความสุขที่อยู่เหนืออิทธิชาลโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติตัวยั่งยืน สงบ เป็นความสงบ สันติอันนี้เกิดขึ้นภายในจิตใจโดยแท้ ความสุขนี้ เป็นความสงบระงับ เป็นสันติภาวะ จึงขอเรียกว่า “โลกุตตรสันติสุข” ซึ่งในระดับนี้ จะเข้าถึงได้ด้วยหลักอริยมรรค อันเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติของบุคคล เพื่อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ที่เรียกว่า “ทุกขนิโรคามินีปฏิปทา” ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยมรรค ซึ่งแปลว่า มรรคหรือหนทางอันประเสริฐ (ปั่น มุทกันต์, 2535: 62) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ปฏิปทาสายกลางนั้นที่ตถาคตได้ตรัสรู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำด้วยตาให้เกิด ทำญาณให้เกิด ย่อมเป็นไปเพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน กิจขุ ทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกขอริยสัจ..เป็นทุกขสมุทัยอริยสัจ...ทุกขนิโรคามินีปฏิปทา อริยสัจ คือ อริยมรรค มีองค์ 8 นี้แล” (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, (ป.อ. ปยุตโต), 2561: 544) ในขั้นนี้โลกุตตรภูมิอันเป็นขั้นแห่งจิต ระดับจิตใจระดับชีวิตในภูมิ 4 ดังได้กล่าวมาแล้ว คือ ขั้นที่พ้นจากโลกระดับแห่งโลกุตตรธรรม ระดับจิตใจของพระอริยเจ้าอันพ้นแล้วจากโลกีภูมิ 3 ขั้นต้น

4. ความสำคัญของสันติสุขตามหลักพุทธปรัชญา

สันติสุขมีความสำคัญในลักษณะทำให้เกิดความสบายน ความเย็นใจ ความสงบระงับ เป็นความสุข ที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้า ไปถึงความอิสรภาพจากปัจจัยทั้งปวง สันติสุข มีความสำคัญที่ต้องมีความเข้าใจ เห็นชอบถูกต้องในเรื่องโลกและชีวิต เมื่อมีความเห็นที่ถูกต้องแล้ว การดำเนินชีวิตก็จะเป็นไปอย่างถูกทาง ความคิด คำพูด และการกระทำ ก็จะปรากฏออกมายในทางที่ดีงาม การเข้าใจในวิชาการทางโลกยังไม่จัดว่าเป็นสันติสุข ต่อเมื่อได้มีความเข้าใจในเรื่องโลก เรื่องชีวิตอย่างถูกต้อง เมื่อนั้นจึงจะเป็นสันติสุข ปรากฏว่ามีการแสดงความสำคัญของสันติสุข จึงขอนำมาแสดงไว้ 5 ข้อ (ปั่น มุทกันต์, 2535: 145) ดังนี้คือ

1) สันติสุข เป็นความร่มเย็น การเว้นการกระทำที่ชั่ว การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม การมีศีล คือ การสำรวมระวังยับยั้งกิจกรรม การแสดงออกด้วยพระมหาธรรมมีเมตตากรุณา เป็นต้น มุ่งเน้น สันติสุขความร่มเย็นเป็นสุขของสังคม ความอยู่เย็นเป็นสุขของบุคคล การประสบความเจริญก้าวหน้าใน

ชีวิตในทางโลก เช่น ลาภ ยศ เกียรติ สรรเสริญ และการไปเกิดในสภาพที่มีความสุข เรียกว่า อยู่ในขั้นมนุษย์สมบัติและสวรรค์สมบัติ หรือที่ภูฐานัมมิกกัตตะ และส่วนเบื้องต้นของสัมป्रายิกกัตตะ ศีลธรรมที่กล่าวว่านี้ก็คือศีล เมื่อยุติได้ปัญหาเก็งจะหมดไป (ปิยทัสสี ภิกขุ, 2540: 65)

2) สันติสุข เป็นความสุขคนทั่วไป มีความสุขพื้นฐานเป็นความสุขโดยตัวของมันเองและเป็นฐานรองรับที่ช่วยให้ได้รับความสุขจากการเพ้ออารมณ์ต่าง ๆ ความสุขพื้นฐานนี้ ได้แก่ ภาระที่จิตใจปลอดโปร่งผ่องใส่เจิดจ้า ไม่มีความมัวหมองวุ่นวายหรือเรื่องติดค้างกังวลใจใด ๆ มีความสะอาดสว่างส่องบอย่างไรก็ตามผู้มีภาระจิตใจเช่นนี้ย่อมเรียกว่า เป็นผู้มีความสุข

3) สันติสุข เป็นความสงบ สันติกรรมสุขเป็นสุขที่ถูกตัณหาปruz แต่ อยู่ใต้อิทธิพลของตัณหา คือเนื่องด้วยความชอบใจ ไม่ชอบใจที่สั่งสมไว้เป็นความเคยชิน ภาวะเช่นนี้นำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ เช่น ความขัดแย้ง ภัยในจิตใจบุคคล ความกระทบกระทั่งระหว่างบุคคล เป็นต้น เป็นต้นตอของความยุ่งยากเดือดร้อนวุ่นวาย เป็นอันมาก ซึ่งตรงข้ามกับความสุขอิริยาบถด้านใน เกิดแก่ใครเมื่อใดก็มีแต่เป็นคุณให้ความสบายนเป็นที่พอใจ แก่ผู้นั้นทันที และเกือบกูลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้อง ยิ่งเป็นสุขกันได้มากคนก็ยิ่งดีมีแต่ส่งเสริมให้เป็นสุขกันยิ่งขึ้น เพราะไม่มีอะไรจะต้องแก่งแย่งช่วงชิงกัน จึงมีแต่จะนำไปสู่การระงับปัญหาและมีแต่ความสงบสุข (พระพรหมคณารณ์, 2552: 154)

4) สันติสุข เป็นการพัฒนาจิตไปสู่ความอิสระจากปัจจัยทั้งปวง เมื่อคนวางแผนจัดการต้องต่อการ คลายความติดพันในการคุณ เลิกหงอกมุ่นในการสุขได้ เขาถ้ามีสิทธิหรือเป็นผู้พร้อมที่จะทำความรู้จักกับความสุข ที่ประณีต ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป และมานสุขนั้น ต้องอาศัยความดึงดี เมื่อเข้าได้รับความสุขแล้วจิตของเขาก็จะดีมี ด้านอ้อมดึงไปในอารมณ์ของมานอันประณีตลึกซึ้งกว่ากันขึ้นไปตามลำดับ จนถึงขั้นสูงสุดภูมิขั้นแห่งการ บรรลุเช่นนี้ นับว่า ประเสริฐสุดสูงสุด เลิศ ยากที่ใคร ๆ จะเข้าถึงได้ ผู้ที่สามารถปล่อยวางและความติดใจ พัวพันในภาวะเลิศล้ำของมานสماบติเหล่านี้ได้ คือ ถอนความติดในการคุณได้ขั้นหนึ่งแล้ว ยังถอนความ ติดในสماบติได้อีก ไม่มีความเกี่ยว關係ติดพันในสิ่งใด ๆ เลย เขาถ้าจะถึงภาวะหลุดพันเป็นอิสระโดย สมบูรณ์ นี้คือภาวะ เรียกว่า นิพพาน

5) สันติสุข เป็นเหตุปัจจัยให้กุศลธรรมอื่น ๆ ได้เกิดขึ้น สุขที่ยังเป็นสุขเวทนาหรือสุขที่ยังเสวยอารมณ์ ล้วนเป็นทุกข์ทั้งสิ้นที่ล้วนเป็นสังขารธรรม จึงย่อมเป็นทุกข์ทั้งสิ้น เมื่อรู้เข้าใจตามความเป็นจริงว่า สุขก็ต้องมีทุกข์ ก็ต้องมีทุกข์ ทุกข์ก็ต้องมีสุข ก็ต้องมีสุข ล้วนไม่เที่ยงตามกฎไตรลักษณ์ ต้องดับไปเป็นธรรมชาตแล้ว หมุดโครงห่ายติดในเวทนาทั้ง 3 นั้น จนจิตหลุดพ้นเป็นอิสระได้แล้ว เมื่อนั้นจึงจะประสบสุขเหนือเวทนาหรือสุขที่ไม่เป็นเวทนาไม่อาศัยการ เสวยอารมณ์ที่เป็นขันธ์สูงสุด จิตใจที่ปราศจากสิ่งมีห้อมองรบกวนไม่มีอะไรรุ่นแรงคั่งกังวล ไม่เกี่ยวกับอารมณ์ ที่สภาพเสวยอย่างใด ๆ ย่อมปลด朵朵去去 ไปร่วงเปิดกว้างแพร่ออกໄไปได้อย่างไรขีดจำกัด มีลักษณะอย่างที่ท่านเรียกว่า มี จิตใจไร้เขตแดน ภาวะจิตเช่นนี้จะเป็นสุขผ่องใส่กิบานไปร่วงโล่งอย่างไร

เป็นประสบการณ์เฉพาะที่ผู้หลุดพ้น แล้วมีเป็นพิเศษ ต่างจากปุถุชนทั้งหลาย ซึ่งปุถุชนไม่เคยประสบจึงยกจะคาดคะเน แต่ก็พอจะนึกถึงได้ว่า เป็นภาวะที่เลิศล้ำอย่างหนึ่ง เสรวยิมุตติสุขที่ประเสริฐกว่า

สรุปได้ว่า ความสำคัญของสันติสุข คือ มีเป้าหมายที่ก่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นความสุขสะอาด สงบ เป็นความสุขที่เรื่อยมิสเก็อคุณแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้อง เป็นการพัฒนาจิตไปสู่ความอิสระแห่งการรู้ แจ้งอิริยสัจ เป็นเหตุปัจจัยให้กุศลธรรมอื่น ๆ ได้เกิดขึ้น เพราะความร่มเย็นเป็นความสุขเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่อาจนำวิถีชีวิตและสังคม มนุษย์ไปสู่ความดีความเจริญ ดังนั้น การได้ศึกษาความสำคัญของสันติสุขตามหลักพุทธปรัชญาเป็นเบื้องต้น จึงช่วยให้เกิดความเข้าใจในสันติสุข เมื่อเข้าใจแล้วก็จะเห็นความสำคัญ เมื่อเห็นความสำคัญก็จะพยายามในการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นได้ตามลำดับ

5. เป้าหมายของสันติสุขตามหลักพุทธปรัชญา

สันติสุขนั้นมีลักษณะแห่งความเงียบ ความสะอาด ความเย็นใจ ความระงับดับไป ห่างจากกิเลส ที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวัววุ่นชุ่นมัว ความสงบระงับ สงบภายใน สงบใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ (พระครูปัลลัดสุวัฒนเมธากุล, 2015) อันเป็นผลจากสัมมาทิภูมิและองค์ธรรมปฏิบัติที่เกี่ยวข้องความสุข มีที่มาได้ 2 ทาง คือ 1) ความสุขภายในเป็นความสุขเป็นความสงบสันติที่เกิดขึ้นภายใน จิตใจ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการมี หรือไม่มีปัจจัยภายนอกโดยตรง มักจะเป็นความสุขในระดับจิตและปัญญา และ 2) ความสุขภายนอกมักจะสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ด้วยกัน และปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม การมีสติเมื่อรู้ตัวเองก็สามารถถกกำบังให้ปฏิบัติได้ถูกต้อง ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา หรือที่เรียกว่า ภารนา (วิริยา ชินวรรโน, 2546: 102) หรือการทำให้เจริญ 4 ประการ อันก่อให้เกิดประโยชน์สุขอย่างยั่งยืน แต่สันติภาวะที่สูงที่สุด คือ พระนิพพาน

6. แนวทางการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธปรัชญา

ผู้ศึกษาได้แบ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดสันติสุขเป็น 2 ระดับ คือ 1) ปัจจัยภายนอก และ 2) ปัจจัยภายใน ดังนี้

ปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดสันติสุขตามหลักพุทธปรัชญา

สันติสุข ตามที่ได้กล่าวถึงไว้ในความหมายตามตัวอักษร หมายถึง ความสุขที่มีลักษณะแห่งความเงียบ ความสะอาด ความเย็นใจ ความระงับดับไปแห่งกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนวัววุ่นชุ่นมัว ความสงบระงับ สงบภายใน สงบใจ เป็นความสุขที่เกิดจากภาวะแห่งความสงบ และโดยที่สันติสุขในระดับนี้ จะเป็นความสุขสงบของมารวสหรือคนธรรมดा จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยคือสารานุรักษ์ธรรม 6 (มหาภูมิ)

ราชวิทยาลัย, 2525: ท.ป. (ไทย) 11/317/211-212) สารานุยธรรม 6 คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, ทำให้มีความเคารพกัน ช่วยเหลือกัน และสามัคคีพร้อมเพรียงกัน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, 2561: 485)

การที่หมุนวนหรือสังคมได้เกิดความไม่สันติสุข แตกแยก หรือมีปัญหาวุ่นวาย ก็เป็น เพราะว่าคน ในหมุนวนหรือสังคมเหล่านั้นจะเลี้ยงหลักธรรมเรื่องความสามัคคี จึงทำให้เกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นมาคือขาดความรัก ขาดความเมตตา ต่างอิจฉาริษยา นินทาว่าร้ายกัน เปiyดเบียนและรังแกกัน เห็นแก่ตัวถือวิธี อ้างอำนาจเจ้าหนู แล้วมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ต่างคนต่างก็ถือความคิดของตนเป็นใหญ่ยุ่งตลอดเวลา

ถ้าหากทุกคนในสังคมเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เข้าอกเข้าใจซึ่งกันและกัน ยอมรับในความแตกต่างของกันและกัน เศรษฐกิจทางการค้าเดียวกัน รู้จักแบ่งปันช่วยเหลือกัน ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และรู้จักการให้อภัยกันอยู่ตลอดเวลา สังคมของเราก็จะมีความอบอุ่นและน่าอยู่เต็มเปี่ยมไปด้วยความสงบสุข สิ่งดังกล่าวมานี้สามารถทำให้เกิดขึ้นได้โดยการเสริมสร้างความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในสังคมเรื่องของความสามัคคีนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงหลักธรรมที่เป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมุนวนในสังคม ไว้ 6 ประการ ซึ่งมีประภูมิในพระไตรปิฎก (ฉบับหลวง) เล่มที่ 11 สูตตันตปิฎก ที่ชนกาย ปัญกิวรรค จัดอยู่ในหมวดธรรมที่เรียกว่าสารานุยธรรม 6 คือ

1) เมตตาภัยกรรม (ตั้งเมตตาภัยกรรมในเพื่อนพระมจरรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง) หมายถึง สันบสนุนช่วยเหลือกันทางด้านกำลังกาย ด้วยการช่วยเหลือกิจธุรต่าง ๆ ของหมุนวนด้วยความเต็มใจ เช่นช่วยถือสิ่งของ ช่วยทำความสะอาดที่อยู่อาศัย หาอาหารให้รับประทาน ชักเสื้อผ้าให้ แสดงอาการกิริยาสุภาพต่อกัน มีหน้าตาดีมั่นใจ ไม่รบกวน ไม่ยุ่งเกี่ยวกัน เศรษฐกิจ ให้กันและกัน ไม่ยักตนข่มท่าน มีสัมมาการะ ไม่ไปเบียดเบียนหรือใช้กำลังข่มเหงผู้อื่น ไม่ใช้กำลังในการแก้ไขปัญหา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2) เมตตาจีกรรม (ตั้งเมตตาจีกรรมในเพื่อนพระมจरรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง) หมายถึง การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี รู้จักการพูดให้กำลังใจซึ่งกันและกันในยามที่เพื่อนร่วมสังคมประสบกับความทุกข์ ความผิดหวัง หรือปัญหาต่าง ๆ ควรพูดแนะนำแต่สิ่งที่ดี แจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี พูดอย่างได้ก็ทำอย่างนั้น ไม่โกหกมดเท็จ กล่าวว่าจะสุภาพ ใช้เวลาที่แสดงความเคารพนับถือต่อกัน เจรจาด้วยเหตุผล ด้วยสติปัญญา ไม่ใช้โทสะเป็นตัวนำพูดอย่างมิจิตสำนึกในผลประโยชน์สุขร่วมกันพูดจาสร้างสรรค์ หากไม่มีความสามารถที่จะพูดแนะนำอะไร ควรได้ ก็ไม่ควรพูดซ้ำเติม หรือนำไปนินทาว่าร้าย หรือกล่าวร้ายเสียดสีประชดประชันกัน ไม่ว่าจะเป็นต่อหน้าหรือลับหลัง

3) เมตตามโนกรรม (ตั้งเมตตามโนกรรม ในเพื่อนพระมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง) หมายถึง การคิดดี มองกันในแง่ดี มีความหวังดี ปราณາดี มีความรักความเมตตาต่อกัน คิดทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน คิดพิจารณาวินิจฉัย คิดวางแผนต่าง ๆ โดยมุ่งทำให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน ไม่คิดทำร้าย ซึ่งกันและกัน ไม่คิดอิจฉาริษยา ไม่คิดอคติ ไม่คิดพยาบาทไม่คิดผูกโกรแรคคั่นเคืองกัน รู้จักให้โอกาสและให้อภัยต่อกันอยู่เสมอ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

4) สาระณโภค (ไม่หวังสิ่งของ ได้ของสิ่งใดมาโดยชอบธรรมก็แบ่งปันกัน) หมายถึง ได้สิ่งใดมา ก็รู้จักแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ แม้เป็นของเล็กน้อยก็ยินดีแลกจ่ายให้กับทุกคนได้มีส่วนร่วมใช้หรือบริโภคทั่วกัน รู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ต่อกันด้วยความชอบธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามอัตภาพ เอื้อเพื่อเพื่อแต่ต่อกัน อยู่เสมอตามโอกาสอันควร รู้จักเฉลี่ยแลกจ่ายส่งเคราะห์ เช่น บริจาคอาหาร เครื่องอุปโภคบริโภคเครื่อง ไม่เครื่องมือ ตลอดจนวิทยาการความรู้ต่าง ๆ ให้แก่ เพื่อนมนุษย์ รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันโดยไม่ ทำลายระบบ生นิเวศน์สิ่งแวดล้อมที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อมวลมนุษย์ มุ่งช่วยเหลือและบำเพ็ญประโยชน์ ต่อสาธารณะ ไม่ตระหนี่ ไม่ขี้เห็นeyer ไม่โลภ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนฝ่ายเดียว ไม่เอรัดเอเปรียบใคร แม้จะมีช่องทางให้ทำได้ก็ตาม

5) สีลามัณฑตา (มีศีลบริสุทธิ์เสมอ กับเพื่อนพระมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง) หมายถึง มี ความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาและเบียบวินัยของส่วนรวม ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของสังคมที่ ตนเองอยู่ร่วม รู้จักเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ไม่ก้าวถ่ายหน้าที่กัน ไม่บ้าอำนาจ หรือถือตนว่าตัวเอง ยิ่งใหญ่กว่าผู้อื่น ไม่ถืออภิสิทธิ์ใด ๆ ทั้งปวง ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ ไม่ฝ่า ฝืนมติหรือหลักการของหมู่คณะอันจะก่อให้เกิดความหวาดระแวงไม่ไว้เนื้อเชื่อใจกัน ไม่เบียดเบี้ยนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

6) ทิภูณิสามัญญา (มีทิภูณิดีงามเสมอ กับเพื่อนพระมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง) หมายถึง มี ความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นสิ้นทุกข์ หรือขัดปัญหา ยึดถือ อุดมคติ หลักแห่งความดีงาม หรือจุดหมายสูงสุดอันเดียว กันไม่มีดีถือความคิดของตัวเองเป็นใหญ่ฝ่ายเดียว เมื่อยอยู่ร่วมกันในสังคม ต้องรู้จักฟังความคิดเห็นของผู้อื่นบ้าง ของสังคมโดยรวมบ้าง เมื่อความคิดเห็นของ ตัวเองแตกต่างจากคนหมุ่นมาก ก็ต้องหันมาพิจารณาดูตัวเอง ปรับมุมมอง หัศนคติของตัวให้เข้ากับคนหมุ่นมาก เรียกว่ารู้จักแสวงหาจุดร่วมและส่วนไว้ซึ่งจุดต่าง ไม่สร้างข้อขัดแย้งโดยไม่มีเหตุผล ต้องมีความ เข้าใจในเรื่องสิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพของแต่ละบุคคล ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องสารามณีธรรม ๖ ประการนี้ให้กับพระภิกษุสงฆ์ก่อนและ คุณหัสดีตามมา ว่าให้อยู่ร่วมกันด้วยหลักของสารามณีธรรม ๖ ประการนี้ แล้วจะทำให้แต่ละบุคคลที่เป็น สมาชิกของสังคมนั้น ๆ มีความระลึกถึงกัน มีน้ำใจอื้อเพื่อเกื้อกูลเมตตาต่อกันพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ

ต่อกัน มีความรักสามัคคีต่อกัน เพราะตั้งแต่ทางกายก็ปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตาช่วยเหลือการงานต่อกัน ทางวิจารณ์พูดด้วยปิยวาจาณอมน้ำใจไม่ตรีต่อกัน ในจิตใจก็มีแต่ความจริงใจคิดปรารถนาดีต่อกัน การอยู่ร่วมกันนั้นเมื่อมีของอะไร หรือได้รับสิ่งใดมา ก็นำมาแบ่งปันต่อกัน ในการอยู่ร่วมกันของสังคมเราก็รักษาและเป็นภาระ ไม่เสียหาย มีศีลเสมอ ก็ไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนแก่กัน และปฏิบัติตามกฎติกาของส่วนรวม ในเรื่องที่ภูมิใจความเชื่อถือและเข้าใจหลักการสำคัญของหมู่คณะร่วมกัน ตลอดจนยึดถือและเข้าใจร่วมกันในความจริงที่เป็นธรรมชาติของโลกและชีวิตที่จะรองรับความเป็นมนุษย์ของเราไว้ด้วยกัน เพียงเท่านี้หมู่คณะหรือสังคมก็จะอยู่กันอย่างสันติสุขและสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าไปบนรากฐานแห่งความสัมพันธ์อันดีงามอย่างมั่นคง (กองวิชาการมหาวิทยาลัยธรรมกาญ, 2555: 81)

ปัจจัยภายในที่ก่อให้เกิดสันติสุขตามหลักพุทธปรัชญา

ความสำคัญของปัจจัยภายในตัวบุคคล ปัจจัยที่ดีงามทั้งทางสังคมและภายในตัวบุคคล ต่างก็สามารถเป็นจุดเริ่ม ซึ่งทำให้เกิดความประพฤติปฏิบัติและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ความจริงทั้งสองอย่างย่อมสนับสนุนซึ่งกันและกัน การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงาม เกิดจากการปรุงผ粧สมพานปัจจัยทางสังคมและปัจจัยภายในตัวบุคคลเข้าด้วยกัน สำหรับมนุษย์ทั่วไปโดยส่วนใหญ่การปฏิบัติชอบหรือชีวิตที่ดีงาม จะตั้งต้นขึ้นได้ก็ ปัจจัยดีงามทางสังคมนั้น เป็นการจุดประกายความรู้สึกคิดที่เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” ในเบื้องต้น และเป็นเครื่องประคับประคองคงอยู่ในเตรียมเติมและกระตุ้นการคิดพิจารณาอย่างแบบคายันนั่ต่อ ๆ ไป ในด้านวิธีปฏิบัติหรือดำเนินชีวิตเพื่อถึงจุดหมาย คือ สันติสุขขั้นต่าง ๆ นั้น พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงสั่งสอนไว้ครบถ้วนทุกรดับรวมเข้าอยู่ในไตรสิกขา 3 คือ ข้อที่จะต้องศึกษาฝึกหัดอบรมภายใน วาจาริ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน (หลวงวิจิตรวาทการ, 2510: 112) ดังนี้

- (1) อธิสีลสิกขา คือ ศีลอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง
- (2) อธิจิตตสิกขา คือ จิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่น สามาริอย่างสูง
- (3) อธิปัญญาสิกขา คือ ปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง

นอกจากนี้ ยังมีข้อธรรมอื่นที่สนับสนุนให้เกิดสันติอีก เช่น หลักธรรมที่เป็นไปเพื่อแนวทางดำเนินอันประเสริฐของชีวิตหรือกาย วาจา ใจ เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์เรียกว่า อริยมรรค แปลว่าทางอันประเสริฐ ที่มีในพระไตรปิฎก ไทย (ฉบับหลวง) เล่มที่ 31 สุตตันตปิฎก ชุทธกนิ迦ย ปฏิสัมภิทัมรรค หน้าที่ 30 ข้อที่ 84 – 85 เป็นข้อปฏิบัติที่มีหลักไม่ย่ออ่อนแ่อ จนถึงกับตกลอยู่ใต้อำนาจความอยากรහงใจ แต่ก็ไม่แข็งตึงจนถึงกับเป็นการทรมานกายให้เหือดแห้งจากความสุขทางกาย เพราะฉะนั้นจึงได้เรียกว่า

มัชณิมาปฏิปทา คือทางดำเนินสายกลาง ไม่หย่อนไม่ตึง แต่พอเหมาะสมเช่นสายคนตระที่เทียบเสียงได้ที่แล้ว คำว่ามารค แปลว่าทาง ในที่นี่หมายถึงทางเดินของใจ เป็นการเดินจากความทุกข์ไปสู่ความเป็นอิสระหลุดพ้นจากทุกข์ ซึ่งมุนุษย์หลงยึดถือและประกอบขึ้นได้ตนด้วยอำนาจของอวิชชา มารค มีองค์แปด คือต้องพร้อมเป็นอันเดียวกันทั้งแปดอย่างดูจเขือกฟันแปดเกลียว องค์แปดคือ

- (1) สัมมาทิภูมิ คือ ความเข้าใจถูกต้อง
- (2) สัมมาสังกัปปะ คือ ความไฟใจถูกต้อง
- (3) สัมมาวaja คือ การพูดจาถูกต้อง
- (4) สัมมาภัมมัตะ คือ การกระทำถูกต้อง
- (5) สัมมาอาชีวะ คือ การดำรงชีพถูกต้อง
- (6) สัมมาวายามะ คือ ความพากเพียรถูกต้อง
- (7) สัมมาสติ คือ การระลึกประจำใจถูกต้อง
- (8) สัมมาสมาธิ คือ การตั้งใจมั่นถูกต้อง

การปฏิบัติธรรมทุกขั้นตอน รวมลงในมารค อันประกอบด้วยองค์แปดนี้ เมื่อย่นรวมกันแล้วเหลือเพียง 3 คือ ปัญญา ศีล สมาธิ สรุปสั้น ๆ ก็คือการปฏิบัติธรรม(ปัญญา-ศีล-สมาธิ)ก็คือการเดินตามมารคดังนี้

(1) สัมมาทิภูมิ (ปัญญา) คือความเข้าใจถูกต้อง ย่อมต้องการใช้ในกิจการทั่วไปทุกประเภททั้งทางโลกและทางธรรม แต่สำหรับฝ่ายธรรมชั้นสูงอันเกี่ยวกับการเห็นทุกข์หรืออាមณฑ์ซึ่งจัดเป็นการเห็นอริยสัจฉันนั้นย่อมต้องการฝึกฝนอย่างจริงจังเป็นพิเศษ ความเข้าใจถูกต้องคือต้องเข้าใจอย่างทั่วถึงว่าทุกข์นั้นเป็นอย่างไร อย่างหมายๆ ที่ปราภูมิชัดๆ เป็นอย่างไรอย่างละเอียดที่แอบแฝงเป็นอย่างไร เหตุให้เกิดทุกข์เป็นอย่างไร ความดับสนิทของทุกข์มีภาวะอย่างไร มีลักษณะอย่างไร ทางให้ถึงความดับทุกข์คืออะไร เดินให้ถึงได้อย่างไร สัมมาทิภูมิทั้งที่เป็นโลกิยิคคือของบุคคลที่ต้องขวนขวยปฏิบัติก้าวหน้าอยู่และสัมมาทิภูมิที่เป็นโลกุตระ คือของพระอริยบุคคลต้นๆ ส่วนของพระอรหันต์นั้นเรียกเป็นวิชชาไปและไม่เรียกว่าองค์แห่งมารค เพราะท่านถึงที่สุดแล้ว (Seelawimala, 2001)

(2) สัมมาสังกัปปะ (ปัญญา) คือความไฟใจถูกต้อง คือคิดทางออกไปจากทุกข์ตามกฎแห่งเหตุผล ที่เห็นชอบมาแล้วข้อสัมมาทิภูมินั้นเอง เริ่มตั้งแต่การไฟใจที่น้อมไปในการออกบวช การไม่เพ่งร้ายการไม่ทำทุกข์ให้แก่ผู้อื่นแม้เพรษแล้ว รวมทั้งความไฟใจถูกต้องทุกๆอย่างที่เป็นไปเพื่อความหลุดพ้นจากสิ่งที่มุนุษย์ไม่ประสงค์

- (3) สัมมาวaja (ศีล) คือการพูดจาถูกต้อง ไม่เป็นโทษต่อตนเอง และผู้อื่น
- (4) สัมมาภัมมัตะ (ศีล) คือการกระทำถูกต้อง ไม่เป็นโทษต่อตนเอง และผู้อื่น

(5) สัมมาอาชีวะ (ศีล) คือการดำเนินชีพถูกต้อง ไม่เป็นโภชต์อ่อน แล้วผู้อื่น

(6) สัมมาวายามะ (สมารishi) คือความพากเพียรถูกต้อง เป็นส่วนของใจที่บากบ้นในอันที่จะก้าวหน้า ไม่ถอยหลังจากทางดำเนินตามมรรค ถึงกับมีการอธิษฐานอย่างแรงกล้า

(7) สัมมาสติ (สมารishi) คือการระลึกประจำใจถูกต้อง ระลึกแต่ในสิ่งที่เกือบหนุนแก่ปัญญาที่จะแหงตลอดดอวิชาที่ครอบจ้ำตนาอยู่ โดยเฉพาะได้แก่กายนี้ และธรรมอันเนื่องเกี่ยวกับกายนี้ เมื่อพบรความจริงของกายนี้ อวิชาหรือหัวหน้าแห่งมูลทุกข์ก็สิ้นไป

(8) สัมมาสมารishi (สมารishi) คือการตั้งใจมั่นถูกต้อง ได้แก่สมารishi เป็นของจำเป็นในกิจการทุกอย่าง สำหรับในที่นี้เป็นอาการของใจที่รวมกำลังเป็นจุดเดียว กล้าแข็งพอที่จะให้เกิดปัญญาทำการแหงตลอดอวิชาได้ และยังเป็นการพักผ่อนของใจ ซึ่งเป็นเหมือนการลับให้เหลมคมอยู่เสมอ ฯลฯ

ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดสันติสุขได้นั้น จะช่วยบรรเทาความโกรธ หลง ให้เบาบางลง ทำจิตใจให้ปลดปล่อยได้ รู้จักวางแผน วางแผนที่ต่อโลกและชีวิตดีขึ้น จะมีความสุขมากขึ้น เป็นวิธีลดการเบียดเบี้ยนและความทุกข์ความเดือดร้อนของโลก พระพุทธเจ้าทรงจัดวางแผนไว้ คือ สังคมสมร เป็นสังคมตัวอย่างแห่งการที่แต่ละคนพยายามพัฒนาตนเองให้มีอิสรภาพทางจิตใจ และปัญญา โดยที่ชีวิตทางด้านพุทธธรรมนั้น พึงพาอาศัยเกือบกุลซึ่งกันและกัน เป็นการเกือบหนุนกันให้ก้าวไปที่ได้ผลแท้ยิ่งกว่าวิธีบัญชีในระดับที่เรียกว่า ศีลธรรม เป็นผลดีทั้งแก่ตนและสังคม คนที่มีอิสรภาพทางจิตใจและปัญญาเท่านั้น จึงจะสร้างสรรค์สังคมอย่างนี้และอยู่กันด้วยดีในสังคมได้และเกิดสันติสุขสบรมยืน

7. สรุป

สันติสุขความสุขที่มีลักษณะแห่งความสุขสงบ เงียบ ความสงบ ความสุข ความเย็นใจ ความระงับดับไปทางกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดความเร่าร้อนว้าวุ่นขุ่นแมว ความสงบระงับ สงบภายในใจ ความสงบความสุขมีที่มาได้ 2 ทาง คือ 1) ความสุขภายใน 2) ความสุขภายนอก วัตถุประสงค์ของสันติสุขเป้าหมายของชีวิต คือ สันติสุขของบุคคล ในเป้าหมายของสังคมคือ สันติสุขของสังคม เพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวม กล่าวคือ สันติสุขยอมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์เกือบกุล เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก ความสำคัญของสันติสุขเป้าหมายที่ก่อให้เกิดความร่มเย็น เป็นความสุขสะอาดสงบ เป็นความสุขที่เร้ามิส เกือบกุลแก่ผู้อื่นทุกคนที่เกี่ยวข้อง เป็นการพัฒนาจิตไปสู่ความเป็นอิสระ ประเททของสันติสุขมี 2 ประเภท (1) โลกียสันติสุข คือ สุขที่เนื่องด้วยโลกิยธรรม หมายถึงความสุขอันเป็นวิสัยของโลก สุขที่อิงอาศัยโลก เป็นความสุขที่เกี่ยวกับภพและภูมิภาคในโลกหมายถึง โลกเป็นที่อยู่ของสัตว์ ภาระของชีวิตของสัตว์ผู้ศึกษาเห็นว่า เป็นความสงบ เป็นสุขที่เข้าข่ายสันติสุข จึงขอเรียกว่า “โลกียสันติสุข” อย่างไรก็ตามก็ยังคงเป็นสุขที่ยังเนื่องอยู่ในโลก ไม่ยิ่งยืน จึงควรแสวงหาความสงบความสุขและสันติที่เป็นอิสรพันจากสิ่งทั้งปวง

อันเป็นสันติสุขที่สูงขึ้นไป (2) โลกุตตรสันติสุข คือ ความสุขที่อยู่เหนืออิทธิชานโลก หมายถึง ความสุขอันเป็นเรื่องภายในจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติตัวยั่งยืน เป็นความสงบสันติอันเกิดขึ้นภายในจิตใจโดยแท้ ส่วนสันติสุขที่ยังยืนสามารถเกิดขึ้นได้ไม่ว่าพระองค์หรือรา瓦สจะต้องยึดหลักธรรมาริบไตย ด้วยการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา 3 มรรค 8 อันเป็นความจริงอันประเสริฐเพื่อความพันทุกข์โดยสิ้นเชิง จึงเข้าถึงสันติสุขอันเป็นความสุขอย่างยิ่ง ดังพุทธศาสนาสุภาษิตที่ว่า นตติ สนติ ปรสุข. (สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี) อันเป็นสันติสุขตามหลักพุทธปรัชญา

8. เอกสารอ้างอิง

- กองวิชาการมหาวิทยาลัยธรรมการ แคลิฟอร์เนีย (2555). หนังสือ PD 008 พุทธธรรม 2. ปทุมธานี ชีรปัญโญ ภิกขุ. (2535). อริยสัจเพื่อความมุขย์. ชลบุรี : อาศรมพุทธบุตร.
- นิตย์ จารุศร. (2537). สารธรรม. กรุงเทพมหานคร : เหรียญบุญการพิมพ์.
- บุญมี แท่นแก้ว. (2546). พุทธปรัชญาเเครวท. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอ.ส.พรินติ้ง เยส.
- ปั่น มุกันต์. (2535). พุทธศาสตร์ (ภาค 2). กรุงเทพมหานคร : มหามหาวิทยาลัย.
- ปิยทัศสี ภิกขุ. (2540). วิมุตติธรรม. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภा.
- พระครูปัลลัดสุวัฒนเมธากุณ สีบกระพันธ์. (2015). พระพุทธศาสนา: ปรัชญาแห่งชีวิต. วารสารศึกษาศาสตร์ มมร, 3(2), 25-36.
- พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2552). พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.
- มหามหาวิทยาลัย. (2525). พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาภูมิรัตน.
- ราชบันฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบันฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพมหานคร : ศิริรัตนฯ อินเตอร์พรินท์ จำกัด (มหาชน).
- วิริยา ชินวรรโณ. (2546). จริยธรรมในวิชาชีพ. กรุงเทพมหานคร : ชวนพิมพ์.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2561). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. กรุงเทพมหานคร : ผลิัมม์.
- หลวงวิจิตรวาทการ. (2510). ศาสนาสากล. พระนคร : ลูก ส.ธรรมวัสดี.
- Seelawimala, B. (2001). Samma Ditthi: Right View. *The Middle Way: Journal of the Buddhist Society*, 76, 37-52.
- Thepa, P. C. A. (2019). Niravana: the world is not born of cause. *International Journal of Research*, 6(2), 600-606. <https://citly.me/L6tdP>